

BAZÁLNÍ STIMULACE

hit v ošetrovatelství

Doteky, masáže, koupele, pouštění oblíbené hudby nebo krmení oblíbeným jídlem. Tyto jednoduché techniky se využívají při bazální stimulaci. Jde o jedinečný systém ošetrovatelské péče, který slouží lidem ve vážném zdravotním stavu. Stimulace smyslů má zlepšit kvalitu jejich života a také přispět k uzdravení.

Bazální stimulace není šarlatánstvím, i když se tak může někomu na první pohled zdát. Tuto techniku si už ale osvojily i některé významné české nemocnice, domovy důchodců, domovy pro osoby se zdravotním postižením či denní stacionáře. Také ji nemůže provádět každý, ale jen speciálně vyškolení pracovníci. V současnosti se tento model rehabilitace prosazuje v celé Evropě a stává se stále populárnějším.

Bazální stimulace slouží lidem, kteří jsou dočasně nebo trvale omezeni v běžné komunikaci, vnímání nebo pohybu. Ztráta schopnosti pohybu a nedostatek podnětů z vnějšího světa pak u nich zcela jednoznačně vede k takzvané

senzomotorické deprivaci. A následně k nedostatečné organizaci neuronální sítě.

Metoda bazální stimulace umožňuje těmto lidem přijímat podněty z vlastního těla a také z okolního světa. Hlavním cílem je alespoň do jisté míry udržet, nebo i vytvořit nová spojení mezi neurony. Úspěchem je, když se podaří s pacientem navázat komunikaci. Celý systém má přispět především ke zlepšení kvality života postiženého člověka, ale také k jeho uzdravení. Pokud je to samozřejmě možné.

U koho se nejčastěji využívá? Především u lidí po úrazech mozku, u pacientů s demencí a u lidí s nejrůznějšími vrozenými, akutními

➤ Bazální stimulace může pomoci lidem, kteří mají problémy s pohybem

i chronickými onemocněními. Svůj význam má také v péči o předčasně narozené děti.

Autorem konceptu bazální (neboli základní) stimulace je německý speciální pedagog Andreas Fröhlich. Ten pracoval s dětmi, které se narodily s těžkým kombinovaným tělesným i intelektovým postižením. A zjistil, že základní schopnosti lidského organismu vnímat podněty zůstávají člověku i v případech závažných zdravotních problémů. O bazální stimulaci se v Evropě začalo mluvit v 70. a 80. letech. Nejdříve musela přesvědčit, že může nemocným opravdu pomoci. Momentálně se do praxe zavádí ve větším měřítku.

DÍVKA V KÓMATU

Jak může bazální stimulace probíhat v praxi? Věra Wolffová, vrchní sestra Oddělení pediatrické, resuscitační a intenzivní péče ve Fakultní nemocnici Ostrava, popsala na stránkách www.bazalni-stimulace.cz následující příběh. Na desetiletou holčičku spadla ledová kra, která se utrhla z třípatrového domu. Diagnóza zněla: těžké polytrauma, kterému vévodila ruptura jater s hemoragickým šokem a mozkové krvácení. Lékaři museli o život dívky bojovat. Po stabilizaci základních funkcí vyvstala otázka, jak se bude dále vyvíjet stav vědomí dítěte. Byla totiž v takzvaném vigilním kómatu. Pacient v kómatu působí tak, že se probírá, má otevřené oči, dovede polykat. Okolí si myslí, že musí jednoznačně vše vnímat. Ale ve skutečnosti s ním není možné navázat žádný kontakt. Tento stav bývá důsledkem těžkého postižení mozku.

Děvče bylo také na jedné straně těla v důsledku krvácení do mozku ochrnuté. Jeho matka začala s pomocí sester s dítětem komunikovat a stimulovala ho, hlavně na ochrnuté části. Postupně přidávala stimulaci sluchem, hmatem, čichem a chutí. Pacientce se například pouštěly oblíbené pohádky, nahrávky hlasů celé rodiny, vzkazy kamarádů ze školy. Dívka nakonec získala plné vědomí a k údivu všech byla stimulovaná ochrnutá část těla dokonce motoricky aktivnější než nepostižená strana.

MŮŽE TO OPRAVDU FUNGOVAT?

Popsaný příběh může samozřejmě vyvolat otázky. Vždyť dívka by se mohla probírat a plně uzdravit i bez technik bazální stimulace. Kdo může s určitostí říct, že jí skutečně pomohla? Jako každá alternativní metoda má i bazální stimulace své odpůrce. Ti tvrdí, že pouhé přimlouvání nebo dotýkání se nemůže přinést žádné větší výsledky. Tam, kde selhává nejmodernější lékařská věda, přece nemohou pomoci tak jednoduché metody, při kterých se navíc nevyužívají žádné speciální přístroje a není možné zpětně ověřit jejich účinnost.

Zastánci bazální stimulace na to říkají, že samozřejmě nemohou nahradit lékařskou vědu, a ani se o to v žádném případě nepokoušejí. Jejich cílem je ale přispět k alespoň částečnému zlepšení zdravotního stavu u postižených osob. „Žádný medicínský ani ošetrovatelský postup nezaručuje u žádného klienta stoprocentní účinek, stejně tak farmako-

logické postupy. Ani já nemohu proto tvrdit, že bazální stimulace musí u každého klienta vést ke zlepšení stavu,“ říká PhDr. Karolína Friedlová, která je v Česku největší odbornicí na bazální stimulaci a také u nás založila Institut bazální stimulace.

Je ale přesvědčená, že i u člověka, kterému medicína nedává prakticky žádné šance, je možné bazální stimulací alespoň něco vylepšit. „S jistotou mohu potvrdit, že pokud se klient nachází ve stavu, kdy není možné již zlepšit jeho kognitivní nebo pohybové funkce, je vždy možné prostřednictvím konceptu výrazně zlepšit kvalitu jeho života a prožívání,“ říká Friedlová.

POLOHA HNÍZDO

V bazální stimulaci se velmi často využívá například polohování do takzvaného „hnízda“. Nemocný se uloží do polohy, o které se ví, že je jeho oblíbená. V této poloze se tělo pacienta obloží stočenými dekami. Smyslem je navodit příjemné pocity a jistotu. Pacient si také může znovu lépe uvědomit hranice svého těla. Týká se to hlavně lidí, kteří jsou dlouhodobě upoutáni na lůžko a s procitěním těla mají problémy. Polohování zároveň slouží jako dobrá prevence vzniku proleženin.

Častými technikami bazální stimulace jsou dále také masáže a koupele. Ty pomáhají kromě jiného k obnově paměťových stop a k celkové rehabilitaci. K této stimulaci dochází při běžné péči o pacienta, jako je tělesná hygiena nebo podávání stravy. Například při koupeli může pacient vnímat jednoduché informace prostřednictvím doteků. To by mu mělo umožnit vnímat své vlastní tělo a může si více uvědomit sám sebe. Masáž také zklidňuje agresivní pacienty.

Velmi důležitou součástí celé metody je takzvaný iniciální dotek, který se provádí na začátku celé rehabilitace. Jeho smyslem je, aby pacient věděl, kdo a za jakým účelem k němu přistoupil. Stejným dotekem také bazální stimulace končí. Nejvhodnější místa pro dotek jsou rameno, paže nebo ruka.

DESÁTERO BAZÁLNÍ STIMULACE

- Přivítejte se a rozlučte s pacientem pokud možno vždy stejnými slovy.
- Při oslovení se ho vždy dotkněte na stejném místě (iniciální dotek).
- Hovořte zřetelně, jasně a ne příliš rychle.
- Nezvyšujte hlas, mluvejte přirozeným tónem.
- Dbejte, aby tón vašeho hlasu, vaše mimika a gestikulace odpovídaly významu vašich slov.
- Při rozhovoru s pacientem používejte takovou formu komunikace, na kterou byl zvyklý.
- Nepoužívejte v řeči zdvořilostní fráze.
- Nehovořte s více osobami najednou.
- Při komunikaci s pacientem se pokuste redukovat rušivý zvuk okolního prostředí.
- Umožněte pacientovi reagovat na vaše slova.

NĚKTERÁ ZE ZAŘÍZENÍ, KTERÁ ZAVÁDĚJÍ BAZÁLNÍ STIMULACI DO PRAXE

- Ústřední vojenská nemocnice Praha
- Fakultní nemocnice Brno
- Fakultní nemocnice Ostrava
- Fakultní nemocnice Plzeň
- Fakultní Thomayerova nemocnice s poliklinikou Praha
- Hamzova odborná léčebna pro děti a dospělé Luže-Košumberk
- Hospic Anežky České Červený Kostelec
- Hospic sv. Jana Neumanna v Prachaticích
- Dětský stacionář Světluška České Budějovice
- Diagnostický ústav sociální péče v Tloskově
- domovy důchodců a domovy pro osoby se zdravotním postižením

BAZÁLNÍ STIMULACE POMÁHÁ ZVYŠOVAT KVALITU ŽIVOTA

„Techniky bazální stimulace se s úspěchem využívají i u lidí s demencí a také u předčasně narozených dětí,“ říká PhDr. Karolína Friedlová, která před třemi lety založila Institut bazální stimulace.

*Podpora vnímání
tělesného
schématu
usnadňuje rozvoj
pohybových
schopností*

U jakých zdravotních problémů se bazální stimulace nejčastěji uplatňuje?

Bazální stimulace je rehabilitační koncept, který disponuje různými stimulačními technikami a vypracovanými terapeutickými postupy. Cílem je podpořit u klientů jejich pohybové schopnosti a zvýšit kvalitu jejich života. Koncept se využívá také u těch klientů, kteří mají problémy v oblasti komunikace a vnímání. Proto se integruje do péče u těch klientů, kteří vykazují změny v některé z těchto oblastí, popřípadě ve všech těchto oblastech. Uplatňuje se především u lidí s poruchami hybnosti, ať již z důvodu onemocnění, úrazu, nebo protože je jejich hybnost omezena již od narození. Koncept vychází z poznatků vývojové psychologie a fyziologie a má techniky pro stimulaci pohybu. U lidí s výrazným omezením v oblasti vnímání a komunikace (těžká a hluboká mentální retardace, demence, změněné stavy vědomí, například bdělé kóma) pracuje koncept na bázi různých komunikačních kanálů a smyslovou stimulaci podporuje udržení, popřípadě zlepšení kognitivních funkcí člověka. Největší úspěchy má koncept především u klientů po úrazech mozku a také v oblasti speciální pedagogiky při práci s dětmi s těžkými změnami v oblasti vnímání a komunikace. V neposlední řadě je třeba zmínit také úspěchy ve využití konceptu při komunikaci s klienty s těžkou demencí.

Jaké jsou úspěchy v této oblasti?

U klientů s demencí je předpokladem práce s individualitou klienta. To znamená sestavení plánu péče na základě autobiografických prvků člověka (jeho návyky, zvyky, rituály) a využití především zklidňujících technik konceptu k tlumení agresivity těchto klientů bez použití restriktivních opatření či zvýšených dávek psychofarmak.

Můžete popsat techniky bazální stimulace na jednotlivých příkladech?

Představte si například dítě, které se narodilo s velmi těžkými změnami v mentální oblasti a smyslovou kombinovanou vadou, nebo člověka, který se stal následkem úrazu dlouhodobě ležícím. U obou dochází k těžkým změnám v oblastech vnímání vlastního těla, následně se přidávají těžké změny v orientaci na vlastním těle a následkem toho také v orientaci v okolním světě. V neposlední řadě dochází k poruchám v komunikaci s okolím a změněnému vnímání okolního světa. Koncept podporuje rozvoj vnímání vlastního těla (tělesného schématu). S podporou vnímání tělesného schématu dochází k rozvoji pohybových schopností člověka. Zde koncept pracuje s tréninkem a rozvojem již naučených pohybů (využívá takzvaných pohybových paměťových schémat), a to vše s přihlédnutím k autobiografii daného klienta.

Pomáháte i předčasně narozeným dětem. Jak konkrétně?

Předčasně narozeným dětem, které se nacházejí v inkubátorech, jsou jejich okolí a péče o ně uzpůsobeny tak, jako by se nacházely v děloze matky. V inkubátorech se ukládají do takzvaných pelíšků a jejich tělíčka se stimulují tak, aby se rozvíjelo vnímání vlastního těla.

Bazální stimulace má také dost kritiků. Jaké jsou vaše protiargumenty?

Od roku 2003 jsme proškolili více než 4000 zaměstnanců v různých zdravotnických a sociálních zařízeních (nemocnice, léčebny dlouhodobě nemocných, rehabilitační ústavy, speciálně-pedagogická centra, ústavy sociální péče a domovy pro seniory) a zatím jsme se nesetkali s žádnou kritikou. Žádný medicínský ani ošetrovatelský postup nezaručuje u žádného klienta stoprocentní účinek, stejně tak farmakologické postupy. Ani já nemohu proto tvrdit, že bazální stimulace musí u každého klienta vést ke zlepšení stavu. S jistotou ale mohu potvrdit, že pokud se klient nachází ve stavu, kdy není možné již zlepšit jeho kognitivní nebo pohybové funkce, je vždy možné prostřednictvím konceptu výrazně zlepšit kvalitu jeho života a prožívání.